Työ- ja elinkeinoministeriö Neuvostoraportti EU/14/2024-TEM-4

Maija Palmu, Isabella Paju 13.2.2024

Raportti: epävirallinen kilpailukykyneuvosto, sisämarkkinat ja teollisuuspolitiikka, Genk, Belgia 8.-9.2.2024

Belgian puheenjohtajakauden ensimmäinen epävirallinen kilpailukykyministerikokous (sisämarkkinat & teollisuuspolitiikka) järjestettiin Genkissä 8.-9.2.2024. Suomea kokouksessa edusti työ- ja elinkeinoministeriön kansliapäällikkö Timo Jaatinen.

Kokouksessa käytiin keskustelu sisämarkkinoiden tulevaisuudesta sekä tarpeesta pitkän aikavälin teollisuuspoliittiselle kehikolle. Jäsenmaiden puheenvuoroissa nousi esiin erityisesti sisämarkkinoiden suojelu mittavien valtiontukien maailmassa sekä tarve hahmottaa teollisuuspolitiikkaa ad hoc -lainsäädäntöä laajemmin ja pitkäjänteisemmin.

Kokouksessa käytiin myös pienryhmäkeskusteluja, joista Suomi osallistui julkisia hankintoja käsitelleeseen ryhmään. Keskustelussa korostettiin, että julkisten hankintojen nykytilanteesta tarvitaan dataa ja tuotiin esiin huoli kilpailun vähentymisestä. Haasteena on myös monimutkaiset prosessit.

Epävirallisessa kokouksessa ei tehdä päätöksiä.

Politiikkakeskustelu: ”Kohti vakaata sisämarkkinaa ja kilpailukykyistä eurooppalaista teollisuutta

Epävirallisen kilpailukykyneuvoston politiikkakeskustelussa keskusteltiin sisämarkkinoiden tulevaisuudesta ja tarpeesta pitkän aikavälin teollisuuspoliittiselle kehikolle. Keskustelussa nousi esiin erityisesti sisämarkkinoiden suojelu mittavien valtiontukien maailmassa ja tarve hahmottaa teollisuuspolitiikkaa ad hoc -lainsäädäntöä (EU:n sirusäädös, kriittiset raaka-aineet, nettonollateollisuus) laajemmin ja pitkäjänteisemmin.

Komissaari Breton korosti avauspuheenvuorossaan komission työtä vahvan eurooppalaisen teollisuuden edistämiseksi ja tarvetta luoda tarpeellisia välineitä eurooppalaisen tuotannon kasvattamiseksi. Breton nosti esiin myös solidaarisuuden merkityksen, jotta kukaan ei jäisi kehityksessä jälkeen ja EU-kansalaiset kokisivat kehityksen oikeutettuna useiden arvoketjujen ollessa murroksessa. Breton totesi EU:n tarvitsevan lisää tuotantokapasiteettia –kaikkea ei voida tehdä Euroopassa, mutta Eurooppaa tulee sopivassa määrin uudelleen teollistaa keskittymällä erityisesti tulevaisuuden tuotteisiin. Strategisten projektien suhteen vaaditaan ketteryyttä ja EU:n taloudellinen turvallisuus tulee varmistaa. Breton toi esiin pienydinvoimaloiden merkityksen ja totesi pitävänsä positiivisena, että monet jäsenmaat ovat lähteneet niiden kehittämistyöhön mukaan. Strategisen autonomian kannalta on tärkeää suojella kaikkein kriittisimpiä teknologioita, monipuolistaa niiden

tarjontaa ja kasvattaa kumppanuuksia. Bretonin mukaan taloudellinen turvallisuus tarkoittaa ennen kaikkea monipuolistamista ja yhteistyötä kv-kumppanien kanssa. On näytettävä, miten EU säilyy toimijana, jolla on vaikutusta globaalisti. Valtiontukien osalta on tärkeää sopeutua uuteen todellisuuteen. Tuen antaminen sen perusteella mitä kolmannet maat antavat (matching clause) on tärkeä instrumentti. Samalla tulee pitää huolta markkinoiden integriteetistä, hyödyntää yksityistä rahoitusta ja pääomamarkkinaa. On tärkeää löytää eurooppalainen vaihtoehto valtiontuille –tulee olla rohkeutta laittaa kaikki vaihtoehdot pöydälle ml. suvereniteettirahasto ja yhteislaina.

Politiikkakeskustelussa jäsenmaat toivat esiin tarpeen tarkastella rakenteellista kehikkoa ja pitkän aikavälin instrumentteja pelkkien lyhyemmän aikajänteen valtiontukien sijaan. Teollisuuspolitiikalla tulisi vastata strategiseen tarpeeseen saada uusia vastauksia silloin kun markkinat eivät kykene niitä tuottamaan. Esimerkiksi Alankomaat esitti kilpailukyvyn saralla tarvittavan samanlaisia pitkän aikavälin vahvuuksille rakentuvia toimia ja tiekarttoja kuin ilmastopolitiikassa on tehty ja Tšekki peräänkuulutti tutkimuksen ja teollisuuden yhdistävää eurooppalaista ekosysteemiä. Monet itäisen ja eteläisen Euroopan maat korostivat, että jäsenmaiden erilaiset potentiaalit tukien myöntämiselle tulisi huomioida ja sisämarkkinoiden suojelua pidettiin tärkeänä. Usea jäsenmaa oli huolestunut valtiontukien löyhennyksistä ja piti oleellisena valtiontukien rajaamista väliaikaisiksi ja ainoastaan markkinahäiriötilanteita koskeviksi, jotta ei häirittäisi kilpailua ja uusien innovaatioiden syntyä. Monet peräänkuuluttivat myös tarkempaa analyysia valtiontukisääntöjen vaikutuksista sisämarkkinoiden toimintaan ja kilpailukykyyn. Toisaalta monet tunnistivat tarpeen hyvin kohdistetuille valtiontuille tietyissä tilanteissa. Moni nosti esiin tarpeen yksinkertaistaa teollisuuden lupamenettelyitä ja hallinnollisia prosesseja ja toisaalta tarpeen toimeenpanna jo tehtyä lainsäädäntöä. Saksa totesi puheenvuorossaan pitävänsä tärkeänä, että varmistettaisiin, että digivihreille tuotteille luodut eurooppalaiset markkinat täyttyisivät nimenomaan eurooppalaisista tuotteista. Saksa peräänkuulutti puheenvuorossaan rationaalista dataa ja piti EU-resurssien tuhlaamisena sitä, että tarkastellaan, kuka tarjoaa eniten tukia tai verohelpotuksia ja piti julkaistuja lukuja osittain harhaanjohtavina, sillä suuri osa saksalaisista tuista on annettu Ukrainan tilanteen takia. Sekä Saksa että Ranska pitivät puheenvuoroissaan teollisuuspolitiikan revoluutiota tervetulleena. Ranska toi puheenvuorossaan esiin rahoituksen ja tarpeen uusille eurooppalaisille välineille, jotka eivät kuormita kansallisia budjetteja. Erityisesti useampi pienempi jäsenmaa nosti esiin tarpeen kokonaisvaltaiselle EU-tason teollisuuspolitiikalle, joka hyödyttäisi koko EU:ta. Myös kysyntä vakaalle ja edulliselle energialle mainittiin ja tunnistettiin tarve luoda teollisuudelle sellaiset edellytykset, että eurooppalaiset teollisuusyritykset kykenevät kilpailemaan maailmanmarkkinoilla nykyisessä todellisuudessa. Usea jäsenmaa kantoi huolta pk-yritysten tilanteesta.

Suomi toi puheenvuorossaan esiin sisämarkkinoiden, innovaatioiden ja tiukan valtiontuki- ja kilpailupolitiikan merkityksen. Suomi viittasi ainoana jäsenmaana keskustelussa käytäntöön, jossa valtiontukea myönnetään kolmansissa maissa annettujen tukien perusteella (matching clause) ja piti tukea vahingollisena toimintamuotona. Suomen lisäksi Portugali nosti esiin biotalouden merkityksen. Komissaari Breton painotti loppupuheenvuorossaan, että on tärkeää huomioida todellisuus, jossa eletään ja olla tietoinen globaaleista kehityskuluista, sekä luoda todellista teollisuuspolitiikkaa. Breton totesi EU:n sirusäädöksen tarjoavan erinomaisen mallin sille, mitä voidaan tehdä ja toivoi seuraavan komission monistavan vastaavia aloitteita muille sektoreille. Ylipäätään tulisi tarkastella tapaa miten valtiontuet nähdään ja miten voidaan vahvistaa kauppapolitiikkaa. Breton kertoi ymmärtävänsä valtiontukien sensitiivisyyden ja tiedostavansa, että valtionvarainministeriöt eivät lähtökohtaisesti pidä valtiontuista. Breton piti tärkeänä myös verotuksellisia elementtejä ja totesi valtiontukien velkaannuttavan rikkaitakin maita. Breton totesi, että myös budjetista ja horisontaaleista instrumenteista olisi hyvä keskustella ja eurooppalaiset välineet (yhteisvelka ja rahoitus) olisivat paras tapa taata tasapuoliset toimintaedellytykset.

Pienryhmäkeskustelut

Puheenjohtaja järjesti kolme erillistä pienryhmäkeskustelua, joissa aiheena olivat julkiset hankinnat, strateginen autonomia ja innovaatiot. Suomi osallistui julkisia hankintoja käsitelleeseen pienryhmään.

Julkisten hankintojen pienryhmäkeskustelu

Puheenjohtajana toiminut DE alusti, että strategisilla julkisilla hankinnoilla tarkoitetaan 1) innovatiivisia 2) vihreitä ja 3) sosiaalisia julkisia hankintoja. Keskustelun tarkoituksena on vaihtaa näkemyksiä siitä, miten voitaisiin edistää strategisia hankintoja Euroopassa. KOM kertoi aluksi, että EU:ssa 250 000 hankkijaa. Hankintojen arvo on 2 triljoonaa eli 14 % BKT:sta. Kilpailut voittaa alhaisimman hinnan tarjoaja 2/3 hankinnoista ja yksi tarjoaja on 1/3 kilpailutuksista. Innovatiivisia julkisia hankintoja on edelleen vähän, vaikka direktiivi on ollut voimassa vuodesta 2014. Direktiivin lisäksi on kansallista sääntelyä, joka hajauttaa markkinoita.

Keskustelussa korostettiin, että julkisten hankintojen nykyisestä tilanteesta tarvitaan dataa. Monessa puheenvuorossa tuotiin esille huoli kilpailun vähentymisestä julkisissa hankinnoissa. Haasteena on myös monimutkaiset prosessit. Monet nostivat esille, että tarvitaan myös toimia pk-yritysten mahdollisuudesta päästä paremmin osaksi hankintoja. Keskustelussa monet tukivat strategisia hankintoja ja direktiivin mahdollista uudistamista. Silti useat peräänkuuluttivat myös varovaisuutta mahdollisten uudistusten suhteen. Esimerkiksi kilpailuvaikutukset pitää arvioida huolellisesti. Lisäksi pehmeämpien keinojen edistäminen hankintojen sujuvoittamiseksi on tärkeää kuten digitaaliset ratkaisut, ohjeistus tms. FI kertoi kansallisesta strategiasta, jolla on pystytty edistämään strategisia hankintoja jo nykyisen direktiivin puitteissa muun muassa tietoisuuden lisäämisellä ja parhaiden käytänteiden vaihdolla. FI korosti, että strategisten elementtien sisällyttämistä pitää arvioida huolellisesti muun muassa kilpailun näkökulmasta.

Strategisen autonomian ryhmä

Strategisen autonomian ryhmän keskusteluista kerrottiin siellä todetun, että teollisuus tarvitsee pidemmän aikavälin vision, joka on dynaaminen, joustava ja reflektoi muuttuvaa poliittista tilannetta. Kaikkien uusien aloitteiden tulisi olla linjassa digivihreän siirtymän kanssa. Pääteemoina nousivat erityisesti toimitusketjujen monipuolistaminen ja teollisuuden kapasiteetin vahvistaminen. Sektorikohtaisista aloista olivat nousseet esiin esim. puolijohteet, ruoka, puolustus ja energia. Yksimielisyys siitä, että selkeä ja ennustettava rahoitusympäristö tarvitaan sisämarkkinoiden suojelemiseksi ja investoinnit tulevat olemaan tärkeässä roolissa. Sisämarkkinoita on puolustettava ilman että estetään innovaatioita.

Innovaatiot

Innovaatioryhmän keskusteluista todettiin, että pilottifasiliteetit ja pk-yritysten innovatiiviset teknologiat nähtiin tärkeinä. Tutkimus ja innovaatiot, digipolitiikka, koheesiopolitiikka ja teollisuuspolitiikka ovat linkittyneitä. Tarvitaan näkyvyyttä, koska käyttäjille ei aina helppoa päästä palveluihin, joihin haluavat. Infrastruktuurin pitäisi olla nopeaa ja helppokäyttöistä, nykyinen infrastruktuuri tulisi kartoittaa ja lisäksi tarvittaisiin EU-tason strategia teknologiainfrastruktuurille. Lisäksi tarvitaan verkostoja ja arvoketjulähestymistapaa.

Suomen edustajat

Kansliapäällikkö Timo Jaatinen
Johtava asiantuntija Maija Palmu
Erityisasiantuntija Isabella Paju